

**МІЖНАРОДНА ЄВРЕЙСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ДЖОЙНТ»
У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ С.Л. ФРАНКФУРТА**

Грищенко Т.Р., Пашиківська О.А.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Єдиний у світі Інститут історії аграрної науки, освіти та техніки, що вже 15 років функціонує при Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці НААН під керівництвом члена-кореспондента НААН В.А. Вергунова, на високому науково-методичному рівні проводить історичні розвідки і повертає на пантеони слави України незаслужено забуті імена. Яскравим прикладом є постать видатного ученого-агробіолога, організатора сільськогосподарської дослідної справи Соломона Львовича Франкфурта (1866–1954). Цього року на державному рівні відзначається 150-років від дня його народження (Постанова Верховної Ради України № 971–VIII «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2016 році» від 2 лютого 2016 р.).

Багатоманітна та різнопланова наукова спадщина видатного ученого вражає своїм наповненням. Окремою сторінкою біографії є участь у міжнародних асоціаціях. Серед них загальновідомі: «Джойнт» (American Jewish Joint Distribution Committee), «Всесвітній ТРП» (World ORT) та ін.

Об'єднаний розподільчий комітет американських фондів допомоги євреям, що постраждали від війни (American Jewish Joint Distribution Committee), скорочено «Джойнт», – одна із найвідоміших і найбільших іноземних громадських організацій на теренах СРСР, заснована 27 листопада 1914 р. у Нью-Йорку. Її фундаторами стали Ф. Варбург, Дж. Шифф та Л. Маршалл. Товариство зосереджувало свою увагу на збиранні та розподіленні коштів для допомоги єврейським громадам і громадським структурам.

Свою діяльність на території СРСР «Джойнт» розпочав фактично у 1922 р., коли в США погодили проект відновлення єврейських колоній на півдні України й уклали відповідну угоду з урядом СРСР. Вище керівництво «Джойнт» високо оцінювало внесок радянської влади, що розглядала вирішення єврейського питання як державної проблеми. Її інтереси представляв Комітет із земельного устрою трудящих євреїв при Президії Ради національностей Центрального виконавчого комітету СРСР (КОМЗЕТ), створений у квітні 1924 р. Згідно з укладеним документом передбачалося, що «Джойнт» одноосібно обиратиме райони для надання допомоги, безперешкодно здійснюватиме ввезення необхідних товарів і персоналу, а також на власний розсуд укомплектовуватиме штат співробітників.

Офіційно 21 липня 1924 р. в СРСР був заснований «Агро-Джойнт» згідно з рішенням Виконавчого комітету «Джойнт». Його основною метою стало надання всебічної допомоги переселенцям (фінансової, кадрової, технічної, матеріальної тощо). 29 листопада 1924 р. «Агро-Джойнт» уклав договір з урядом СРСР, в якому прописувалися основи діяльності «Агро-Джойнт» на теренах Радянського Союзу: 1) проведення роботи через власний апарат, взаємодія з колоністами і абсолютне право на свій розсуд розпоряджатися

власними коштами; 2) після того, як КОМЗЕТ затверджував план робіт, «Агро-Джойнт» ставав єдиним і незалежним від державних структур виконавцем; 3) володів правами юридичної особи; 4) звільнявся від усіх існуючих податків; 5) колоністи, які займалися облаштуванням «Агро-Джойнт», користувалися всіма правами і пільгами, встановленими для новопоселенців: пільговий тариф для перевезення людей і вантажів, звільнення від податків, військової повинності на 3 роки. Таким чином, новостворена організація користувалася необмеженою свободою у веденні діяльності та реалізації різноманітних земельних і промислових проектів.

Професор С.Л. Франкфурт, який на початку 1920-х рр. емігрував до Німеччини, активно долучився до розбудови єврейських поселень. Як представник іншої потужної всесвітньої єврейської просвітницької і благодійної організації «World ORT», що розташовувалася на той час у Німеччині, завзято співпрацював із «Агро-Джойнт» заради спільної мети.

Успішність проекту «Агро-Джойнт» здебільшого визначалася його кваліфікаційними кадрами: директорами, керівниками різноманітних підрозділів, консультантами, агрономами, переважна більшість яких працювала в організації від часу її заснування. Основними вимогами до працівників організації були: кваліфікований агроном, який на практиці володіє знаннями ведення сільського господарства; всебічні знання колективних і кооперативних форм будівництва сільського господарства, сільськогосподарської, кредитної і споживчої кооперації, рахівництва, робіт із землеустрою, юриспруденції і частково будівництва. Агроном мав бути економістом, адміністратором і господарником, вміти складати виробничі плани і багатопільні сівозміни. Не менш затребуваними були фізичне здоров'я, любов до праці, тверда воля, неупередженість, повага до оточуючих тощо. Маючи значний досвід роботи в Російській імперії та повністю відповідаючи кваліфікаційним вимогам, С.Л. Франкфурта був вкрай затребуваним в «Агро-Джойнт». Серед здобутків цієї організації слід виділити: 1) підготовка кадрів для колгоспів; 2) підтримка артілей і дрібних виробників; 3) будівництво технічних училищ для єврейської молоді і фабрик медичного та стоматологічного обладнання; 4) створення єврейських землеробських поселень у вигляді колоній або компактних груп; 5) фінансування сільськогосподарських навчальних закладів та ін.

У 1938 р. Радянський уряд зауважив про те, що єврейським колоністам вже не потрібна допомога з боку сторонніх асоціацій. Як наслідок, «Агро-Джойнт» поступово згорнув свою діяльність на теренах СРСР і перемістився до країн Латинської Америки, головним чином, для реабілітації нацистських біженців. Чимало його співробітників зазнали переслідувань, арештів, репресій. У 1952 р. «Агро-Джойнт» припинив свою діяльність. На початку 90-х рр. «Джойнт» знову прийшов на допомогу євреям СРСР-СНД, використовуючи нові можливості для відновлення єврейського життя в умовах демократичних перетворень. Наразі представництва «Джойнта» зареєстровані у понад 70 країнах світу. У 2007 р. його діяльність була відзначена Державною премією Ізраїль.

Упродовж усього життя С.Л. Франкфурт переймався проблемами єврейського населення, представляв їхні інтереси у різних інстанціях, брав участь у розробці єврейських автономій, робив усе можливе, щоб якнайкраще налагодити повноцінну роботу товариств на теренах УСРР та СРСР задля забезпечення гідного життя та побуту. Не оминув своєю увагою і потужну міжнародну єврейсько-американську організацію «Агро-Джойнт». Ця сторінка біографії ученого потребує подальшого ретельного вивчення.

СПРОБИ ВІДКРИТТЯ У ХАРКІВСЬКОМУ ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ АГРОНОМІЧНОГО ВІДДІЛЕННЯ

Гутник М.В.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут» (м. Харків)*

Україна на рубежі XIX–XX ст. залишалася аграрною країною, попри це у Харкові все ще не було жодного навчального закладу, чи принаймні кафедри, де не лише б проводилися дослідження сільськогосподарських культур та техніки, яка їх обробляла, але й здійснювалася підготовка фахівців-аграріїв. У сучасній історичній літературі не відображено ініціативи професорсько-викладацького складу щодо збільшення кількості відділень. Насамперед, це стосується відкриття спеціального сільськогосподарського (агрономічного) відділення. Як видно із попередньої розвідки [1], 1896 р. у Харківському практичному технологічному інституті (назва закладу протягом 1885–1898 рр.) вперше в Україні створено кафедру сільськогосподарського машинобудування, а також спеціальну лабораторію та станцію із випробування сільськогосподарських машин. Щодо відкриття окремого навчального закладу, чи хоча б відділення при Харківському технологічному інституті, то це питання стало предметом неодноразового обговорення на засіданнях Навчального комітету.

1894 р. спеціальна комісія ХПТІ направила доповідь до Харківського товариства сільського господарства щодо створення у місті Харкові вишого сільськогосподарського навчального закладу [2]. Ця ініціатива була підтримана Харківським губернським земством. Більше того, при позитивному вирішенні питання щодо відкриття агрономічного відділення в ХПТІ Земство зобов'язувалося асигнувати 100 000 карб. До того ж Харківська міська дума для створення агрономічного відділення могла надати 50 десятин землі поруч із територією інституту. Всіляку підтримку обіцяв очільник Харківської навчальної округи М.М. Алексеєнко [3, арк. 209]. Замість окремого агрономічного відділення вдалося відкрити лише кафедру сільськогосподарського машинобудування.

Нова можливість створення у ХПТІ сільськогосподарського відділення з'явилася лише у 1906 р. Через буремні події 1905 р. Рада Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва (заклад,